

vele. Most, amikor halott, már lehet?” Györe kísérletet tesz rá. Olyan ember, aki meri úgy alakítani az életét (vagy csak így alakult?), hogy el tudjon időzni a számára fontos dolgok mellett. „Egy bicska pörög az asztalomon. Egy régi bicska. Én pörgetem. [...] Csillog. »Rozsdamentes« – olvasható mindkét pengén. Dugóhúzó is van rajta” – kezdi például írását, (értelmes) gyerekre jellemző (nem rutinosan befogadó vagy az újdonságokat habzsoló, hanem a „hétköznapi környezet” jelenségeit módszeresen, mintha először látná, megvizsgáló) magatartással, megfigyelőkészséggel. Mindent külön-külön felfedez tárgyán, pontosítgat („a konyhaasztal fiókjában hevert használatlanul [...] Porosodott. Elvesztette fényét”), a bicska (a dolgok) lelke foglalkoztatja („várta a feltámadást”, „szerettem volna azonnal megmenteni”). Mondatai – sokszor egymás mellett sorakozó szavak – sajátos ritmusban sorjáznak („Magyarul és angolul olvasott. Irodalmat és filozófiát. Újságokat és folyóiratokat. Esszéket. Mindent szeretett volna ismerni”), sajátos gondolatmenetet követnek („Anyám otthon maradt. Vajon miért nem jött veünk? Általában nélküle nyaraltunk. Apámból nem lett író, pedig író akart lenni. Én az árnyékot szerettem, apám a fényt”). Állításai pontosak („az a tény, hogy apám öltönye tökéletesen jó rám, nem jelenti azt, hogy egyformák voltunk. Hogy

ugyanolyanok voltunk. Nem voltunk ugyanazok. Mások voltunk”). Mintha nem tudna leírni mást, csak kétségtelen tényeket és kérdéseket, a megértés reményében („Az ember lényegében nem más, mint kérdés”).

Mire jutott az emlékezéssel, apja írásos (irodalmi?!) hagyatékának megismerésével s a kérdezéssel, túl a (kezdeti) megállapításokon: „Nem segített. Nekem nem”, „Nekem sem ő az apám, aki nemzett”, s túl azon, hogy „az egyetlen boldogság, befejezni egy könyvet”? „A válaszok előbb-utóbb összeomlanak”? A legfontosabbakra mégiscsak van felelet (lásd a 60. és 120. oldalt), mint ahogy arra is, mit jelentenek a sorok: „Apámat szólítom. Azokat szólítom, akik élettelen életet éltek.” A borító elején látható fénykép is megfordítva került a hátsó oldalra.

FÜLEKI ANNA

(*Kalligram Kiadó, Pozsony, 2003,*
149 oldal, 1900 Ft)

FÁBIÁN LÁSZLÓ:

1876 vagy az elrejtett ember

Nagyapám regénye

Fábián László regényét olvasva fel van adva a lecke a poétikai működés feltárásában érdekelt értelmezőnek.

De fel van adva, jó értelemben véve, a „mindössze” szellemileg érdekelt, egyszerű olvasónak is, aki – jól tudjuk – nincs. Vagy mi vagyunk az. Némi öniróniával és humoros szerénységgel: mi lennénk az. A „nép”, a hálás-önfeledt befogadó! Amely bölcs provokativitással akár olyat is mondhat, hogy nem Fábíán László regénye ez, hanem a nagyapjáé... Az van az alcímben. A „vájtfülű” olvasó meg könnyen „vájtszeművé” válhat, merthogy belekáprázik a pillantása abba, amit komplexitás, áttűnés, finom elmozdítás, lebegtetés, elágazó történetösvények, párhuzamos univerzumok szintjén tapasztalhat ebben a műben.

Komoly teljesítmény az 1876.

Az év a nagypapa születési éve. Az egyiké. Ez eddig még nem lenne különös, hiszen mindenkinek két nagypapa van. Csakhogy itt, meglehet, az egy(ik) nagypapa *kettő*, magyarán két lehetséges egy(ik) között jószerivel genetikai harc vívatik – végső soron – az elbeszélőért, az unokáért. Ami kulturálisan-egzisztenciálisan inkább amolyan szerencsés felkettőződést eredményez. Ismereteket két különböző világról. Az egyik a nyugat-dunántúli paraszti, a másik a nemesi-földesúri. Ezek, ha talán szabálytalanul is, de mindenképpen fegyelmetten találkoznak az unoka családelőzményeiben. Az ő tudatában pedig képesek szervesen összekapcsolódní, valószínűleg egyesülni, attól függetlenül, mi mindebből

ből a feltételezés, a fikció vagy a „valóság”. Elég tág hozzá a szemlélete.

Na most aztán: maga az év. Hogy mi mindent kínált 1876-ban a technika- vagy társadalomtörténet itthon, Európában, Amerikában. Egy pillanatig sem kétséges: esszéfejezeteket, esszépasszusokat kíván mindennek az összegyűjtése, emellett pedig, önkéntelen objektivitásában, valamiféle joyce-i, döblini, Dos Passos-i monumentalitást. Akárha egy nap merülne fel (mögötte egy ember, az emberiség történetével), mint az *Ulysses*ben, vagy akárha egy város (Berlin, New York) adna külsődlegesnek látszó, ám annál újszerűbben és hatékonyabban egybefogó, eredeti keretet: *mindenhez*. Az 1876-os év is ilyen működőképes foglalat.

Továbbá ez az évszám volt/van belevésve a zsenyei haranglábbba...

Amely tény, persze, csak formálisan látszik eldönteni, kinek a regényéről van szó (Zsenye Fábíán szülőfaluja), illetve hogy *minek* a regényéről. Továbbá hogy egyáltalán regényről-e. Mert a regénységet, a regénység rangját, esetleg (a „nép” szemében) deficitjét (teszem azt: sehogy sem ismernek rá bizonyos fokig azonosítható figurákra) nem a logikai-történeti igazságérték adja egy szövegnek vagy veszi el tőle, hanem a benne leírtak szövevényessége, szenvedélyessége, nehézsége, vállalhatósága, fájdalom és boldogsága. Ezek a mozzanatok

pedig biztosan megvannak a vizsgált mű lapjain.

Elrejtett ember – ezt az elemet találjuk még a címben, nem utolsó sorban olvasási használati utasításként, vagy csak ajánlatként. „Javallatként”, stílszerűen szólva. Hát igen, minden ember rejtély. Feloldhatatlan rejtély mégpedig, ezt leginkább közeli hozzátartozónk halálakor, halála után tapasztaljuk meg. Nincs kulcsunk egymáshoz, de talán még mindig inkább van másokhoz vagy a Másikhoz, mint önmagunkhoz. Mert a másik emberrel szemben legalább a nyomozás, a kutakodás, a fejtörés racionális és többé-kevésbé tárgyilagos analízisét alkalmazni tudjuk. De magunkban még a kitálációval szemben is védtelenek vagyunk adott esetben. Ez talán a regény legáltalánosabb tétele-tanítása, legfőbb erkölcsi hozadék. Ezért, ebben igazán emberi ez a mű. Mert én-regény. És mindenkié. A benne rejlő lírai bensőségesség, a személyiség(ek) filozófiai szintű megalkotása, megkonstruálási képlete alapján.

Hogy például – szoros cselekményszinten – különböző felekezetek akár istentiszteleten is békében meg tudnak itt félni egymással (példaként? ugyan már!), az csak tékozló ráadás.

ZSÁVOLYA ZOLTÁN

(*Kortárs Könyvkiadó, Budapest, 2003,*
258 oldal, 1960 Ft)

JONATHAN SAFRAN FOER:

Minden vilángol

„Lementem a Brod partjára [...]. A vízben apám arcát láttam, és az az arc az ő apjának arcát, és így tovább és így tovább, visszafele tükröződve egészen az idők kezdetéig.” Ezekkel a szavakkal idézi fel álmát (tegyük rögtön hozzá: *visszatérő* álmát) az apró ukrajnai zsidó falucska, Trachimbrod egyik lakója. A folyó végigkanyarog a fiatal amerikai szerző, Jonathan Safran Foer regényén: innen bukkan elő (még csecsemőként) hősének „ük-ük-ük-ükanyja” 1791-ben, és itt talál menedéket nagyapja 1942 vérzivatarában. Trachimbrot a felszínre veti, majd elsodorja a részvételenül hömpölygő történelem. A család kései sarja, J. S. Foer (a névazonosság nyilván nem a véletlen műve!) mégis megkísérli a lehetetlent: az Egyesült Államokból Ukrajnába indul, hogy visszatérjen az „idők kezdetéig”, és papírra vesse felmenőinek történetét. Az azonban már kezdettől fogva kétséges, hogy sikerül-e megpillantania valakit a múlt (víz)tükrében – hacsak nem önmagát...

A *Minden vilángol* kifejezetten „ravasz” alkotás. Bár minden mondata mögött ott lappang a póre (ki nem mondott? kimondhatatlan?) tragédia, elsőként mégis fanyar humorával fogja meg olvasóját. Jonathan kudarcra ítélt kutatásának